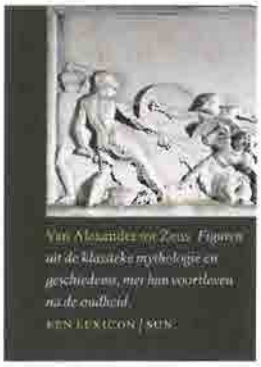
E.M. MOORMANN EN W. UITTERHOEVE, *VAN ALEXANDER TOT ZEUS. FIGUREN UIT DE KLASSIEKE MYTHOLOGIE EN GESCHIEDENIS, MET HUN VOORTLEVEN NA DE OUDHEID. EEN LEXICON.*
(SUN: AMSTERDAM 2007), 512 BLZ., PRIJS € 32,90.
F. ALTENA, W.P. GERRITSEN E.A., *VAN ABÉLARD TOT DE ZWAANRIDDER. LITERAIRE EN HISTORISCHE PERSONAGES UIT MIDDELEEUWEN EN LATER TIJD, MET HUN VOORTLEVEN IN DE KUNSTEN. EEN LEXICON.*
(SUN: AMSTERDAM 2007), 512 BLZ., PRIJS € 34,90.

De kans is groot dat de titels van deze boeken u bekend voorkomen. Jaren geleden verscheen bijvoorbeeld Van Achilles tot Zeus, een aardige mini-encyclopedie waarin veel grote namen uit de antieke mythologie werden besproken. De lexica die nu verschenen zijn bij uitgeverij SUN, zijn dan ook, met enkele toevoegingen en weglatingen, samengesteld op basis van de eerdere mini-encyclopedietjes waar deze titels aan herinneren. Dit heeft geresulteerd in hoogwaardige naslagwerken die in een serieuze bibliotheek niet misstaan. Samen geven de boeken een prachtig overzicht van de ontwikkelingen en constanten in de grote verhalen van de westerse cultuur. Verhalen, want daar gaat het om: de boeken beschrijven figuren uit de mythologie en uit de historie, maar historische figuren worden vooral geschat op hun waarde en gewicht in vertellingen (inclusief de beeldende kunst). Zo focust het artikel over Karel de Grote op de beeldvorming rond zijn persoon in de middeleeuwse literatuur (denk aan het Chanson de Rolant, Karel ende Elegast, Einhart,...) terwijl er weinig aandacht is voor een reconstructie van zijn historische bestaan. Hij staat schouder aan schouder met Odysseus, Faust, Siegfried en Roodkapje, niet met Justinianus en Stalin.
Beide collecties worden voorafgegaan door een degelijke inleiding, waarin de samenstellers argumenten geven voor de selectie van lemmata. Er blijkt, dat afgezien van nieuwe toevoegingen de 'hergebruikte' teksten vaak zijn herzien en up-to-date gebracht (want, bijvoorbeeld, in een moderne bespreking van het Nachleben van de figuur Achilles kan de film Troy van Wolfgang Petersen uit 2004 niet ontbreken).
De boeken winnen het met glans van Wikipedia. De artikelen, die soms vijf of zes pagina's beslaan, bevatten schatten aan informatie: korte besprekingen van bekende titels, samenvattingen van (soms zeer obscure) opera-plots en verwijzingen naar beeldende kunst. Achterin is een uitgebreide literatuurlijst opgenomen voor wie een bepaald thema verder wil uitzoeken. Er is voldoende ruimte voor illustraties: antieke vazen, manuscriptverluchtingen en renaissanceschilderijen. Schitterend is de in hout gesneden Cicero uit de kathedraal van Ulm, hoe hij onder zijn kreukelige hoed peinzend in zijn geitensik krabt: de filosoof-redenaar als laatgotische Beier.
De boeken zouden twee keer zo dik worden, dus het kan niet, maar een ding zou de lexica nog waardevoller maken: stel, dat er niet alleen ruimte zou worden gemaakt voor afbeeldingen uit de beeldende kunsten, maar ook voor citaten uit sommige genoemde literaire werken. Een paar regels uit de Ilias, waar Hektor en Achilles elkaar verwensingen toevoegen, een stukje Hugo Claus bij de Vier Heemskinderen, Hölderlin over Empedokles, Heine's Lorelei...
Het kan niet, dus zeuren we niet langer.

Siward Tacoma

PLOUTARCHOS, *BEROEMDE GRIEKEN. DE LEVENS VAN LYKOURGOS, SOLON, THEMISTOKLES, PERIKLES, ALKIBIADES, AGESILAOS, DION, FOKION, DEMOSTHENES, ALEXANDER, PYRRHOS EN FILOPOIMEN.*
VERTALING: HETTY VAN ROOIJEN-DIJKMAN, (ATHENAEUM-POLAK & VAN GENNEP: AMSTERDAM 2007), 496 P., PRIJS € 45,00.

Ooit was Ploutarchos – Plutarchus op zijn Latijns – de grote leraar van Europa. Zijn levensbeschrijvingen van beroemde Grieken en Romeinen golden als het beste materiaal voor de morele opvoeding van de jeugd. Zo geloofden de leiders van de Franse Revolutie de antieke deugden die zij op school uit Ploutarchos hadden geleerd, in praktijk te brengen. Standbeelden van Ploutarchos' helden keken neer op de leden van de Convention Nationale in de nieuwe vergaderzaal die zij op 10 mei 1793 in de Tuileriën betrokken. Al

eerder had Shakespeare uit zijn biografieën de stof voor menig drama gehaald. De toneelschrijver die op de plaatselijke grammar school 'small Latine & lesse Greek' had geleerd, las Ploutarchos' *Parallelle levens* overigens niet in het Grieks, maar in een Engelse vertaling van een Franse vertaling uit het origineel. Vertalingen zijn voor de culturele impact van de klassieken belangrijker dan de oorspronkelijke werken, die altijd slechts door een kleine elite zijn gelezen.
De nieuwe Nederlandse vertaling van twaalf van de 26 *Levens* zal wel niet de dramatische uitwerking van weleer hebben, maar het is een goede zaak dat zo'n invloedrijk werk weer voor iedereen met 'less Greek' beschikbaar is. Allerlei anekdotes die de docent geschiedenis graag vertelt, komen uit de *Bioi parallelloi*: de steentjes die redenaar Demosthenes in de mond nam om zijn gelispel te overwinnen en de uitroep van Pyrrhus: 'Nog één zo'n overwinning en ik ben verloren.'
Als competent classica staat Hetty van Rooijen borg voor een betrouwbare vertaling, die wel wat aan de statige kant blijft. Ploutarchos' Griekse zinnen zijn met al hun deelwoorden en naamvalsvormen nu eenmaal langer dan Nederlandse. De vertaalster had van mij vaker mogen knippen en een punt zetten. En zijn er geen frissere woorden dan ingetogenheid, rechtschapenheid en grondsop? (ik ben benieuwd of de Kleiolezer dit laatste woord kent). Maar goed, beter wat verheven vertalen dan het opleuken waaraan bijvoorbeeld Hein van Dolen zich bezondigt.
Waarom echter juist deze twaalf levens? Het is waar dat de geselecteerden mooi zeven eeuwen Griekse geschiedenis illustreren, tot en met de komst van Rome. Maar de antieke schrijver plaatste telkens een Griekse leider naast een vergelijkbare Romein; Julius Caesar bijvoorbeeld fungeerde als tegenhanger van Alexander de Grote. Ploutarchos wilde zo de parallellie van Griekse en Romeinse historische ervaring en persoonlijkheden aantonen. Die boodschap gaat in deze keuze verloren, terwijl Ploutarchos nota bene af en toe naar de Romeinse tegenhanger verwijst. Die verwijzingen blijven in deze editie in de lucht hangen. Durfde de uitgever, die Nederland een prachtige complete Polybios heeft bezorgd, het risico van een volledige Ploutarchoseditie niet aan?
Ondanks deze bedenkingen verdient deze vertaling de lectuur van geschiedenisdocenten. Ze zullen mooie er mooie brontekstjes kunnen uithalen.

Anton van Hooff

JULIA LOVELL, *ACHTER DE CHINESE MUUR, GESCHIEDENIS VAN CHINA'S ISOLEMENT 1000 V.C. - 2000 N.C.*, (Spectrum; Utrecht 2006), 448 blz. € 30,75.

Op het omslag is een prachtige foto te zien van de Chinese muur van stevige baksteen en kantelen en al bladerend door het boek kom je verschillende foto's tegen van de muur. Maar de vorm en samenstelling ervan blijkt heel verschillend te zijn. Opvallend is een Chinese muur gebouwd tijdens de Han-dynastie in een woestijn: deze heeft een gelaagd aanzien en bestaat uit lagen takken en riet. In Noordwest-China in de Ordos staat een Ming-muur die vooral een modderwal is. De Chinese muur blijkt een breed begrip te zijn dat een aantal verschillende muren omvat die niet op elkaar aansluiten en in verschillende perioden zijn gebouwd.
Lovell beschrijft drieduizend jaar geschiedenis van China met afwisselend openheid en geslotenheid aan de hand van de Chinese muur. De muren dienden niet alleen om barbaren buiten te houden maar ook om veroveringen af te bakenen en de eigen bevolking onder controle te houden. In werkelijkheid bleken de muren nooit een echte belemmering om China binnen te vallen:

De Mongolen, die de drempel tussen China en de steppe ten noordwesten van Beijing overstaken, sloegen aan het eind van de Jin-muren de hoek om en hakten een veel groter Jin-leger volkomen in de pan, waarna ze over vijftig kilometer grensvallei de lijken van de Jurchen-troepen 'opgestapeld als rotte houtblokken' achterlieten.

Vervolgens namen de Mongolen het bestuur in China over. Ook de Mantsjoes lieten zich niet door de muur hinderen en vestigden de Qing-dynastie. De Chinezen hadden weinig animo om handel te drijven met de Portugezen maar de Jezuïeten werden in de zeventiende eeuw mondjesmaat